

JAARREKENING 2016

GECONSOLIDEERDE BALANS

(na resultaatbestemming; in miljoenen EUR)

	Toelichting	31-12-2016	31-12-2015
ACTIVA			
Vaste activa			
Immateriële vaste activa	(1)	109,6	123,9
Materiële vaste activa	(2)	630,1	604,3
Financiële vaste activa	(3)	22,2	24,9
		<u>761,9</u>	<u>753,1</u>
Vlottende activa			
Voorraden	(4)	608,3	633,8
Vorderingen en overlopende activa	(5)	305,2	290,9
Liquide middelen	(6)	114,6	95,1
		<u>1.028,1</u>	<u>1.019,8</u>
Totaal activa		<u>1.790,0</u>	<u>1.772,9</u>
PASSIVA			
Groepsvermogen			
Eigen vermogen	(7)	1.155,6	1.140,6
Minderheidsbelang derden	(8)	22,5	24,3
		<u>1.178,1</u>	<u>1.164,9</u>
Voorzieningen	(9)	62,4	77,0
Langlopende schulden	(10)	67,8	68,1
Kortlopende schulden	(11)		
Kredietinstellingen en schulden met een financieringskarakter		11,3	12,8
Overige schulden en overlopende passiva		470,4	450,1
		<u>481,7</u>	<u>462,9</u>
Totaal passiva		<u>1.790,0</u>	<u>1.772,9</u>

GECONSOLIDEERDE WINST-EN-VERLIESREKENING

(in miljoenen EUR)

OVER HET JAAR	Toelichting	2016	2015
Netto-omzet	(14)	1.987,5	1.947,7
Wijziging in voorraden gereed product		-/- 30,2	21,4
Overige bedrijfsopbrengsten	(15)	17,6	17,6
Som der bedrijfsopbrengsten		1.974,9	1.986,7
Heffingen inzake EU-regelingen	(16)	11,0	11,0
Kosten van grond- en hulpstoffen	(17)	1.202,6	1.211,1
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	(18)	336,1	350,6
Personeelskosten	(19)	243,0	255,0
Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa		100,2	97,6
Andere waardeveranderingen op immateriële en materiële vaste activa	(20)	1,6	-
Overige bedrijfskosten		3,5	2,2
Som der bedrijfslasten		1.898,0	1.927,5
Bedrijfsresultaat		76,9	59,2
Rentebaten en soortgelijke opbrengsten		2,5	2,0
Rentelasten en soortgelijke kosten		-/- 5,9	-/- 8,1
Totaal financiële baten en lasten	(21)	-/- 3,4	-/- 6,1
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening vóór belastingen		73,5	53,1
Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	(22)	-/- 17,8	-/- 7,8
Resultaat deelnemingen		0,2	0,0
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening na belastingen		55,9	45,3
Aandeel derden in resultaat		-/- 0,3	0,2
Nettoresultaat		55,6	45,5

GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT

(in miljoenen EUR)

OVER HET JAAR	Toelichting	2016	2015
Bedrijfsresultaat		76,9	59,2
Afschrijvingen op (im)materiële vaste activa		100,2	97,6
Andere waardeveranderingen		1,6	-
Mutatie voorzieningen	(24)	-/- 9,6	0,2
Mutatie werkkapitaal (exclusief liquide middelen en kortlopend bankkrediet)	(24)	40,2	-/- 91,7
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		209,3	65,3
Ontvangen (betaalde) rente		-/- 4,1	-/- 6,6
Betaalde winstbelasting		-/- 14,6	-/- 4,2
Overige mutaties		-/- 0,4	-/- 0,8
		-/- 19,1	-/- 11,6
Kasstroom uit operationele activiteiten		190,2	53,7
Investerings in (im)materiële vaste activa		-/- 120,8	-/- 108,6
Ontvangsten uit desinvesteringen materiële vaste activa		2,2	3,8
Acquisitie deelnemingen		-	-/- 2,0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-/- 118,6	-/- 106,8
Bruto uitkering i.v.m. uitkeringsregeling bietenleveringen en bedrijfsbeëindigingsregeling	(30)	-/- 51,5	-/- 179,0
Mutatie langlopende vorderingen		-/- 1,3	-/- 5,8
Mutatie langlopende schulden	(24)	2,3	9,4
Mutatie kortlopende schulden kredietinstellingen en schulden met een financieringskarakter		-/- 1,5	-/- 48,2
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		-/- 52,0	-/- 223,6
Mutatie liquide middelen		19,6	-/- 276,7
Liquide middelen aan het begin van het jaar		95,1	370,5
Koers- en omrekeningsverschillen op liquide middelen		-/- 0,1	0,3
Liquide middelen bij geacquireerde deelnemingen		-	1,0
Liquide middelen aan het eind van het jaar		114,6	95,1

TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

(in miljoenen EUR)

ALGEMEEN

Coöperatie Koninklijke Cosun U.A. (hierna: Cosun), gevestigd in Breda, bewerkt en verwerkt grondstoffen van veelal agrarische oorsprong tot producten voor de internationale voedingsmiddelenindustrie en foodservice (horeca en groothandel) of tot eindproducten die via de detailhandel naar de consument gaan. Daarnaast verwerkt het concern organische reststromen tot bijvoorbeeld non-food toepassingen, diervoeding en bio-energie.

De activiteiten kunnen als volgt worden ingedeeld:

- Suikeractiviteiten: Suiker en bio-energie uit reststromen (Suiker Unie).
- Aardappelactiviteiten: Aardappelproducten, zoals gekoelde, diepgevroren, gedroogde aardappelproducten en aardappelspecialiteiten (Aviko en Rixona).
- Overige activiteiten: Fruit- en groenteproducten (SVZ), inuline (Sensus), diervoeding en zetmeel (Duynie Group) en innovatie (Cosun Biobased Products).

TOEGEPASTE STANDAARDEN

De jaarrekening is opgesteld volgens de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW. Bij het weergeven van de enkelvoudige winst- en verliesrekening is gebruik gemaakt van de vrijstellingen van artikel 402 Boek 2 BW.

GRONDSLAGEN VOOR CONSOLIDATIE

In de geconsolideerde jaarrekening worden de financiële gegevens opgenomen van Cosun en van de groepsmaatschappijen waarop overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend. Geacquireerde groepsmaatschappijen worden in de consolidatie betrokken vanaf het moment dat overheersende zeggenschap op het zakelijke en het financiële beleid kan worden uitgeoefend. De resultaten van verkochte groepsmaatschappijen worden verwerkt tot het moment van beëindiging van overheersende zeggenschap. In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge vorderingen, schulden en transacties geëlimineerd, evenals de daarop binnen Cosun geboekte maar nog niet gerealiseerde winsten. De groepsmaatschappijen zijn integraal geconsolideerd, waarbij het minderheidsbelang van derden afzonderlijk tot uitdrukking is gebracht. Joint ventures worden proportioneel geconsolideerd.

LIJST VAN KAPITAALBELANGEN

Bij de Kamer van Koophandel is een tot de jaarrekening behorende lijst met gegevens over groepsmaatschappijen en overige belangen neergelegd, conform artikelen 379 en 414 Boek 2 BW.

ACQUISITIES EN DESINVESTERINGEN

In 2016 hebben geen acquisities plaatsgevonden.

In 2015 hebben de volgende acquisities plaatsgevonden:

Op 29 oktober heeft Duynie de laatste 10% van de aandelen in Beuker S.R.O. te Slowakije verworven. Met ingang van 9 december heeft Cosun haar belang in Eemshaven Sugar Terminal C.V. uitgebreid met 32,7% waarmee beleidsbepalende invloed is verkregen.

In 2015 en 2016 hebben geen desinvesteringen plaatsgevonden.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA EN DE RESULTAATBEPALING

ALGEMEEN

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten. Tenzij anders is vermeld, worden activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde. Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

De opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

GRONDSLAGEN VOOR DE OMREKENING VAN VREEMDE VALUTA'S

De rapporteringvaluta, die gelijk is aan de functionele valuta, van de jaarrekening van Cosun is de euro (EUR). De uit transacties in vreemde valuta's voortvloeiende kosten en opbrengsten, respectievelijk monetaire vorderingen en schulden, worden omgerekend tegen de functionele valutakoers op transactiedatum, respectievelijk de koers op balansdatum. De hierbij optredende koersverschillen worden ten gunste respectievelijk ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht. De netto investering in buitenlandse deelnemingen worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De in vreemde valuta's uitgedrukte posten in de winst-en-verliesrekening van buitenlandse deelnemingen worden omgerekend tegen de gemiddelde koers. Koersresultaten voortkomend uit deze omrekeningen worden rechtstreeks ten gunste of ten laste van de wettelijke reserve koersverschillen als onderdeel van het eigen vermogen van Cosun gebracht, indien van toepassing onder aftrek van belastingeffecten. Als een buitenlandse activiteit geheel of gedeeltelijk wordt verkocht, wordt het betreffende bedrag uit de wettelijke reserve koersverschillen overgeboekt naar de overige reserves. Koersresultaten op lange termijn financiering en op financiële instrumenten die zijn aangegaan ter afdekking van koersrisico's inzake buitenlandse deelnemingen, worden op overeenkomstige wijze behandeld.

SALDEREN

Een actief en een post van het vreemd vermogen worden gesaldeerd in de jaarrekening opgenomen uitsluitend indien en voor zover:

- een deugdelijk juridisch instrument beschikbaar is om het actief en de post van het vreemd vermogen gesaldeerd en simultaan af te wikkelen; en
- het stellige voornemen bestaat om het saldo als zodanig of beide posten simultaan af te wikkelen.

FINANCIËLE INSTRUMENTEN

In de jaarrekening zijn de volgende categorieën primaire financiële instrumenten opgenomen: verstrekte leningen, handels- en overige vorderingen, liquide middelen, aangetrokken leningen, overige financiële verplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten. Daarnaast zijn in de jaarrekening tevens afgeleide financiële instrumenten (derivaten) opgenomen.

PRIMAIRE FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Primaire financiële instrumenten worden tijdens de eerste opname verwerkt tegen reële waarde. Hierbij worden de direct toerekenbare transactiekosten in de eerste opname meegenomen. Na eerste opname worden de primaire financiële instrumenten gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode. Door de toepassing van de effectieve-rentemethode worden transactiekosten als onderdeel van de effectieve rente in de winst-en-verliesrekening verwerkt. Verstrekte leningen en overige vorderingen worden gecorrigeerd indien er een objectieve aanwijzing bestaat voor een bijzonder waardeverminderverslies. Bij de liquide middelen is de reële waarde gelijk aan de nominale waarde en de liquide middelen staan, tenzij anders vermeld, ter vrije beschikking van Cosun.

AFGELEIDE FINANCIËLE INSTRUMENTEN (DERIVATEN)

Valutaderivaten, rentederivaten en goederentermijncontracten

Cosun gebruikt derivaten om de prijs-, valuta- en renterisico's van zowel balansposities als zeer waarschijnlijk geachte toekomstige in- en verkopen af te dekken. Ter afdekking van deze risico's worden valutatermijncontracten, renteswaps, goederentermijncontracten en andere derivaten afgesloten. Derivaten worden bij eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde, en vervolgens verantwoord tegen kostprijs of lagere marktwaarde tenzij kostprijs hedge accounting wordt toegepast. De kostprijs is gelijk aan de reële waarde op het moment van het afsluiten van het derivaat. Cosun past kostprijs hedge accounting toe om de resultaten uit waardeveranderingen van de derivaten en de afgedekte posities en transacties gelijktijdig in de winst-en-verliesrekening te verwerken.

Als derivaten kwalificeren voor kostprijs hedge accounting dan worden deze als volgt verantwoord:

- Zolang de afgedekte post nog niet in de balans is verwerkt, wordt ook het derivaat niet verwerkt.
- Indien de afgedekte positie leidt tot een primair financieel instrument, dan worden de daarmee verbonden nog niet in het resultaat verwerkte resultaten van het derivaat in de winst-en-verliesrekening verwerkt. Deze resultaten worden verantwoord in dezelfde periode(n) als waarin het primair financieel instrument van invloed is op resultaat.
- Cosun toetst periodiek de effectiviteit van de hedge relaties. Resultaten uit het niet-effectieve deel van de hedgerelatie worden direct in de winst-en-verliesrekening opgenomen.
- Indien de verwachte transactie niet meer plaats vindt, waardoor het derivaat niet langer voldoet aan de voorwaarden voor kostprijs hedge accounting, of wordt verkocht, wordt de cumulatieve winst of het cumulatieve verlies verantwoord in de winst-en-verliesrekening.
- Verantwoorde resultaten als gevolg van valutaomrekening van primaire financiële instrumenten worden gecompenseerd door waardewijzigingen van de valutatermijncontracten. De waarde van een valutatermijncontract betreft het verschil tussen de koers op balansdatum en de termijnkoers.
- De waarde van het valutatermijncontract als gevolg van een afwijking tussen de koers op de afsluitdatum van het valutatermijncontract en de contractuele termijnkoers wordt via de winst-en-verliesrekening geamortiseerd over de looptijd van het valutatermijncontract.

IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

Goodwill is het positieve verschil tussen de verkrijgingsprijs en de reële waarde van de identificeerbare activa en passiva van de overgenomen partij op overnamedatum. Goodwill betaald bij de acquisitie van buitenlandse groepsmaatschappijen en deelnemingen wordt omgerekend tegen de koers op moment van verkrijging. De geactiveerde goodwill wordt lineair afgeschreven over de geschatte economische levensduur, over het algemeen tussen de 5 en 20 jaar.

Overige immateriële vaste activa (exclusief CO₂-emissierechten) worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en andere waardeverminderingen. Afschrijving geschiedt lineair op basis van de geschatte economische levensduur van de overige immateriële activa, over het algemeen tussen de 3 en 5 jaar. Cosun heeft 'om niet' CO₂-emissierechten verkregen. Het overschot van de om niet verkregen rechten per jaareinde is niet gewaardeerd. In het geval van een voorzien tekort worden rechten aangeschaft. Deze aangekochte rechten worden gewaardeerd tegen verkrijgingprijs en worden op het moment van gebruik ten laste van het resultaat gebracht.

MATERIËLE VASTE ACTIVA

De bedrijfsgebouwen en -terreinen, machines en installaties en andere vaste bedrijfsmiddelen worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en andere waardeverminderingen. Subsidies en investeringspremies worden in mindering gebracht op de verkrijgingsprijs van de activa waarop deze betrekking hebben.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de verkrijgings- of vervaardigingsprijs volgens de lineaire methode op basis van de economische levensduur. Op bedrijfsterreinen en materiële vaste bedrijfsactiva in uitvoering en vooruitbetaald wordt niet afgeschreven. Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd, indien zij de gebruiksduur van het object verlengen.

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

Deelnemingen waarin de groep invloed van betekenis uitoefent op het zakelijke en financiële beleid worden tegen de vermogensmutatiemethode gewaardeerd. Overeenkomstig de vermogensmutatiemethode worden de deelnemingen in de balans opgenomen tegen het aandeel van de groep in de netto-vermogenswaarde vermeerderd met haar aandeel in de resultaten van de deelnemingen en haar aandeel in de directe mutaties in het eigen vermogen van de deelnemingen vanaf het moment van verwerving, bepaald volgens de grondslagen zoals vermeld in deze jaarrekening, verminderd met haar aandeel in de dividenduitkeringen van de deelnemingen. In de winst-en-verliesrekening wordt het aandeel van de groep in het resultaat van de deelnemingen opgenomen.

Indien en voor zover de vennootschap niet zonder beperking uitkering van de positieve resultaten aan haar kan bewerkstelligen, worden de resultaten in een wettelijke reserve opgenomen.

Indien de waarde van de deelneming volgens de vermogensmutatiemethode nihil is geworden, wordt deze methode niet langer toegepast en blijft de deelneming bij ongewijzigde omstandigheden op nihil gewaardeerd. Hierbij worden andere langlopende belangen in de deelneming die feitelijk worden aangemerkt als een onderdeel van de netto-investering, ook meegenomen. Indien en voor zover geheel of ten dele voor de schulden van de deelneming wordt ingestaan respectievelijk een feitelijke verplichting bestaat de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening opgenomen.

Een vervolgens verkregen aandeel in de winst van de deelneming wordt pas weer verwerkt indien en voor zover het cumulatief niet-verwerkte aandeel in het verlies is ingelopen.

Na toepassing van de vermogensmutatiemethode bepaalt de groep of het noodzakelijk is om voor de deelneming een verlies wegens bijzondere waardevermindering op te nemen. De groep bepaalt op elke verslagdatum of er objectieve aanwijzingen zijn dat de deelneming een bijzondere waardevermindering heeft ondergaan. Als dat het geval is, berekent de groep het bedrag aan bijzondere waardevermindering als zijnde het verschil tussen de realiseerbare waarde van de deelneming en de boekwaarde en verantwoordt zij het bedrag in de winst-en-verliesrekening.

Overige langlopende vorderingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van een noodzakelijk geachte voorziening voor oninbaarheid.

WAARDEVERMINDERINGEN OF WAARDEVERANDERINGEN VASTE ACTIVA

Cosun verantwoordt immateriële, materiële en financiële vaste activa in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving. Volgens deze grondslagen dienen activa met een lange levensduur te worden beoordeeld op waardeverminderingen wanneer wijzigingen of omstandigheden zich voordoen die doen vermoeden dat de boekwaarde van een actief niet terugverdiend zal worden. De terugverdienmogelijkheid van activa die in gebruik zijn, wordt bepaald door de boekwaarde van een actief te vergelijken met de contante waarde van de toekomstige netto kasstromen die het actief naar verwachting zal genereren. Bij een hogere boekwaarde wordt het verschil ten laste van het resultaat afgeboekt. Voor verkoop beschikbare activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere marktwaarde, onder aftrek van verkoopkosten.

VOORRADEN

Grond- en hulpstoffen worden gewaardeerd tegen aanschafprijs op basis van de 'first-in, first-out' (FIFO) methode. Gereed product wordt gewaardeerd tegen vervaardigingsprijs, waarin worden opgenomen de aanschafkosten van gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend. Voorts wordt een deel van de indirecte kosten over het tijdvak van vervaardiging aan de vervaardigingsprijs toegerekend. De ledentoeslag maakt geen onderdeel uit van de voorraadwaardering. Handelsgoederen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en bijkomende kosten. Terreinen worden in geval van projectontwikkeling gewaardeerd tegen de stichtingskosten. Dit zijn de historische aanschaffingskosten van de grond en de overige kosten, welke rechtstreeks aan de ontwikkeling kunnen worden toegerekend.

Bij de waardering van de voorraden wordt rekening gehouden met de op balansdatum opgetreden waardeverminderingen waaronder indien van toepassing lagere opbrengstwaarde.

VORDERINGEN

Vorderingen met een korte looptijd en waar niet expliciet rente wordt berekend worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Vervolgwaardering vindt plaats tegen geamortiseerde kostprijs. Waardering vindt plaats onder aftrek van een noodzakelijk geachte voorziening voor oninbaarheid. Voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de inbaarheid van vorderingen.

REËLE WAARDE

Onder reële waarde wordt verstaan het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

GEAMORTISEERDE KOSTPRIJS

De geamortiseerde kostprijs is het bedrag waarvoor een financieel actief of financiële verplichting bij de eerste verwerking in de balans wordt opgenomen verminderd met aflossingen op de hoofdsom, vermeerderd of verminderd met de via de effectieve-rentemethode bepaalde cumulatieve amortisatie van het verschil tussen dat eerste bedrag en het aflossingsbedrag en verminderd met eventuele afboekingen (direct, dan wel door het vormen van een voorziening) wegens bijzondere waardeverminderingen of oninbaarheid.

EIGEN VERMOGEN

Op grond van de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 620 wordt in de geconsolideerde jaarrekening het direct door leden opeisbare deel (2%) van het gestort aandelenkapitaal als vreemd vermogen geclassificeerd. Derhalve ontstaat er een verschil tussen het eigen vermogen in de geconsolideerde en enkelvoudige jaarrekening.

Voor zover leden aanspraken hebben uit hoofde van de Uitkeringsregeling Bietenleveringen of uit hoofde van de Uitkeringsregeling bij Bedrijfsbeëindiging worden deze op het moment van uitkering ten laste van het vermogen gebracht.

Indien een lid aandelen verkrijgt geldt een standaard betalingsregeling. De contante waarde van het nog te betalen deel is als vordering verantwoord.

MINDERHEIDSBELANG DERDEN

Het minderheidsbelang derden wordt gewaardeerd op het aandeel van derden in de nettovermogenswaarde.

VOORZIENINGEN

Een voorziening wordt gevormd indien:

- Er een (in rechte afdwingbare of feitelijke) verplichting is, op grond van een gebeurtenis uit het verleden.
- Er een betrouwbare schatting kan worden gemaakt.
- Het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen noodzakelijk is.

Voorzieningen worden gewaardeerd tegen de contante waarde van die uitgaven.

PENSIOENEN EN ANDERE UITGESTELDE PERSONEELSBELONINGEN

Nederlandse pensioenregelingen

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

Verder wordt op balansdatum een voorziening opgenomen voor bestaande additionele verplichtingen ten opzichte van het fonds en de werknemers, indien het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichtingen een uitstroom van middelen zal plaatsvinden en de omvang van de verplichtingen betrouwbaar kan worden geschat. Het al dan niet bestaan van additionele verplichtingen wordt beoordeeld aan de hand van de uitvoeringsovereenkomst met het fonds, de pensioenovereenkomst met de werknemers en andere toezeggingen aan de werknemers. De voorziening wordt gewaardeerd tegen de beste schatting van de contante waarde van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen op balansdatum af te wikkelen. Voor een op balansdatum bestaand overschot bij het pensioenfonds wordt een vordering opgenomen als de onderneming de beschikkingsmacht heeft over dit overschot, het waarschijnlijk is dat het overschot naar de onderneming zal toevloeien en de vordering betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Buitenlandse pensioenregelingen

Pensioenregelingen die vergelijkbaar ingericht zijn en functioneren op de wijze waarop het Nederlandse pensioenstelsel is ingericht en functioneert, met een strikte scheiding tussen de verantwoordelijkheden van en een risicodeling tussen de betrokken partijen (onderneming, fonds en deelnemers), worden verwerkt en gewaardeerd conform Nederlandse pensioenregelingen. Voor buitenlandse regelingen die niet vergelijkbaar zijn met de wijze waarop het Nederlandse pensioenstelsel is ingericht en functioneert, wordt een beste schatting gemaakt van de op balansdatum bestaande verplichting. Deze verplichting wordt vervolgens gewaardeerd op basis van een in Nederland algemeen aanvaardbaar geachte actuariële waarderingsmethodiek.

Andere uitgestelde personeelsbeloningen

Voor andere uitgestelde personeelsbeloningen (zoals jubileumuitkeringen) worden voorzieningen opgenomen. Deze voorziening is opgenomen tegen contante waarde en de berekening is gebaseerd op gedane toezeggingen, blijfkans en leeftijd.

NEGATIEVE GOODWILL

Negatieve goodwill wordt gezien het langlopende karakter verantwoord onder de langlopende schulden. De vrijval ten gunste van het resultaat geschiedt naar rato van het gewogen gemiddelde van de resterende levensduur van de verworven afschrijfbaar activa.

LANGLOPENDE LEASEVERPLICHTINGEN

De beoordeling of een overeenkomst een lease bevat, vindt plaats op grond van de economische realiteit op het tijdstip van het aangaan van het contract.

In geval van financiële leasing (waarbij de voor- en nadelen verbonden aan de eigendom van het lease-object geheel of nagenoeg geheel door de lessee worden gedragen) worden het lease-object en de daarmee samenhangende schuld bij het aangaan van de overeenkomst in de balans verwerkt tegen de reële waarde van het lease-object op het moment van het aangaan van de lease-overeenkomst of, indien dit lager is, tegen de contante waarde van de minimale leasebetalingen. De initiële directe kosten van de lessee worden opgenomen in de eerste verwerking van het actief. De leasebetalingen worden gesplitst in rentelasten en aflossing van de uitstaande verplichting, waarmee een constante rentevoet wordt bereikt over de resterende netto-verplichting.

Het geactiveerde lease-object wordt afgeschreven over de kortste termijn van de leaseperiode of de gebruiksduur van het object, in geval er geen redelijke zekerheid is dat de lessee aan het einde van de leaseperiode eigenaar wordt.

In geval van operationele leasing worden de leasebetalingen lineair over de leaseperiode ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

BEPALING VAN HET RESULTAAT

Netto-omzet betreft de opbrengst van aan derden geleverde goederen en diensten onder aftrek van aan afnemers verleende kortingen en exclusief omzetbelasting. Omzet wordt alleen verantwoord als er een redelijke zekerheid bestaat dat toekomstige voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en dat deze voordelen betrouwbaar kunnen worden geschat. Opbrengsten worden verantwoord wanneer de significante risico's en de rechten van eigendom zijn overgedragen aan de koper, ontvangst van de tegenprestatie waarschijnlijk is en de kosten en mogelijke retouren van goederen betrouwbaar kunnen worden ingeschat en er geen sprake van aanhoudende betrokkenheid van de rechtspersoon bij de goederen is.

Leden ontvangen uit hoofde van geleverde bieten een ledentoeslag welke als kosten van grond- en hulpstoffen is verwerkt in de jaarrekening.

Het aandeel in het resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen omvat het aandeel van Cosun in de resultaten van deze deelnemingen (indien de deelneming wordt gewaardeerd op basis van nettovermogenswaarde) dan wel het ontvangen dividend of overige waarde correctie (indien de deelneming wordt gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs).

BELASTINGEN

De belastingen over de resultaten omvatten zowel de op korte termijn verschuldigde en verrekenbare belastingen als de latente belastingen, rekening houdend met fiscale faciliteiten en niet-aftrekbare kosten. Op winsten worden geen belastingen in mindering gebracht, indien en voor zover compensatie van deze winsten met in voorgaande jaren geleden verliezen mogelijk is en geen latente belastingvordering was gewaardeerd. Op verliezen worden belastingen in mindering gebracht, indien compensatie met in voorgaande jaren behaalde winsten mogelijk is. Tevens worden belastingen in mindering gebracht indien redelijkerwijs mag worden aangenomen dat compensatie van verliezen met toekomstige winsten mogelijk is.

Latente belastingvorderingen, waaronder die uit hoofde van te verrekenen fiscale verliezen, worden gewaardeerd voor zover waarschijnlijk wordt geacht dat deze in de toekomst realiseerbaar zijn, berekend tegen het belastingpercentage op het verwachte moment van realisatie.

Voor zover fiscale waarderingen afwijken van de vermelde waarderingsgrondslagen en daar uitgestelde belastingverplichtingen uit voortvloeien, wordt voor deze verplichtingen een voorziening voor latente belastingen getroffen, berekend tegen het belastingpercentage op het verwachte moment van belasting betaling.

GEbruik VAN SCHATtingEN

Bij het opstellen van de jaarrekening wordt, in overeenstemming met algemeen geldende grondslagen, gebruik gemaakt van schattingen en veronderstellingen die medebepalend zijn voor de opgenomen bedragen. De feitelijke resultaten kunnen van deze schattingen afwijken.

KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode. Kasstromen in buitenlandse valuta's zijn omgerekend tegen de gemiddelde koers. De aankooprij van verworven en de verkooprij van verkochte groepsmaatschappijen zijn opgenomen onder de kasstroom uit investeringsactiviteiten.

(1) IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

Het verloop van de immateriële vaste activa is als volgt weer te geven:

	GOODWILL	OVERIGE IMMATERIËLE VASTE ACTIVA	TOTAAL
Cumulatieve aanschafwaarde per 1 januari 2016	244,2	28,7	272,9
Cumulatieve afschrijvingen en andere waardeveranderingen per 1 januari 2016	126,8	22,2	149,0
BOEKWAARDE PER 1 JANUARI 2016	117,4	6,5	123,9
Mutaties:			
- Investerings	-	0,2	0,2
- Desinvesteringen	-	-/ 0,3	-/ 0,3
- Overboeking	-	0,4	0,4
- Afschrijvingen	-/ 12,4	-/ 1,6	-/ 14,0
- Overige waardeveranderingen	-/ 0,6	-	-/ 0,6
BOEKWAARDE PER 31 DECEMBER 2016	104,4	5,2	109,6
Cumulatieve aanschafwaarde per 31 december 2016	244,2	28,7	272,9
Cumulatieve afschrijvingen en andere waardeveranderingen per 31 december 2016	139,8	23,5	163,3

GOODWILL

De goodwill verband houdend met acquisities, wordt in minimaal 5 en maximaal 20 jaar afgeschreven. Een termijn van 20 jaar geldt voor investeringen die een strategisch karakter hebben en een verwachte economische levensduur van minimaal 20 jaar.

OVERIGE IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

De overige posten onder de immateriële vaste activa, waaronder begrepen software en licentie-uitgaven, worden afgeschreven over een periode van 3 tot 5 jaar.

(2) MATERIËLE VASTE ACTIVA

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt weer te geven:

	BEDRIJFS- GEBOUWEN EN TERREINEN	MACHINES EN INSTALLATIES	ANDERE VASTE BEDRIJFS- MIDDELEN	IN UITVOERING EN VOORUIT- BETAALD	NIET AAN DE BEDRIJFS- UITOEFENING DIENSTBAAR	TOTAAL
Cumulatieve aanschafwaarde per 1 januari 2016	398,8	1.085,9	75,1	26,6	8,3	1.594,7
Cumulatieve afschrijvingen en andere waardeveranderingen per 1 januari 2016	209,9	726,9	53,6	-	-	990,4
BOEKWAARDE PER 1 JANUARI 2016	188,9	359,0	21,5	26,6	8,3	604,3
Mutaties:						
- Investerings	10,5	75,6	6,6	26,5	1,4	120,6
- Desinvesteringen	-/- 0,6	-/- 1,0	-/- 0,2	-/- 0,1	-	-/- 1,9
- Overboeking	0,1	20,7	-/- 1,4	-/- 18,7	-/- 1,2	-/- 0,5
- Afschrijvingen	-/- 12,6	-/- 70,2	-/- 5,7	-/- 0,3	-	-/- 88,8
- Overige waardeveranderingen	-/- 0,5	-/- 0,4	-/- 0,1	-	-	-/- 1,0
- Koersverschillen	-/- 0,9	-/- 1,0	-/- 0,7	-	-	-/- 2,6
BOEKWAARDE PER 31 DECEMBER 2016	184,9	382,7	20,0	34,0	8,5	630,1
Cumulatieve aanschafwaarde per 31 december 2016	404,8	1.167,2	75,6	34,0	8,5	1.690,1
Cumulatieve afschrijvingen en andere waardeveranderingen per 31 december 2016	219,9	784,5	55,6	-	-	1.060,0

De verwachte economische levensduur en de daarop gebaseerde afschrijvingstermijn zijn voor bedrijfsgebouwen 10 tot 40 jaar, voor machines en installaties 10 tot 20 jaar en voor andere vaste bedrijfsmiddelen gemiddeld 4 jaar. De verzekerde waarde van gebouwen, machines en installaties en inventaris bedraagt EUR 3,3 miljard (2015: EUR 3,3 miljard).

Van de gebouwen met een boekwaarde van EUR 13,9 miljoen (2015: EUR 14,1 miljoen) en van de machines en installaties met een boekwaarde van EUR 1,9 miljoen (2015: EUR 2,1 miljoen) is de groep geen juridisch, maar wel economisch eigenaar door middel van financiële leasecontracten.

(3) FINANCIËLE VASTE ACTIVA

Het verloop van de financiële vaste activa is als volgt weer te geven:

	DEELNEMINGEN	VORDERINGEN OP DEELNEMINGEN	VORDERINGEN OP LEDEN	LATENTE BELASTING- VORDERINGEN	OVERIGE VORDERINGEN	TOTAAL
Stand per 1 januari 2016	3,8	0,8	10,2	8,9	1,2	24,9
Mutaties:						
- Toevoegingen en verstrekkingen	-	-	1,5	0,3	-	1,8
- Aflossingen en onttrekkingen	-	-	-/- 0,5	-/- 1,8	-	-/- 2,3
- Mutaties ten gunste/laste van het resultaat	-	-	0,5	-/- 1,5	-/- 0,2	-/- 1,2
- Aandeel in resultaat deelnemingen en ontvangen dividend	-/- 0,1	-	-	-	-	-/- 0,1
- Reclassificatie naar kortlopende vorderingen	-	-	-/- 0,9	-	-	-/- 0,9
BOEKWAARDE PER 31 DECEMBER 2016	3,7	0,8	10,8	5,9	1,0	22,2

DEELNEMINGEN

De post deelnemingen heeft onder meer betrekking op het niet-geconsolideerde belang in Aviko Kloosterboer Verpakkingen B.V. en het Spaanse aardappelspecialiteitenbedrijf Eurofrits S.A. Aangezien op deze belangen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend worden ze gewaardeerd op basis van de nettovermogenswaarde. In 2015 is het minderheidsbelang in Eemshaven Sugar Terminal C.V. vergroot naar een meerderheidsbelang.

VORDERINGEN OP LEDEN

De niet rentedragende vorderingen op leden (EUR 10,8 miljoen) betreft de netto-contante waarde van het lange termijn deel van de nog te storten bedragen op uitgegeven aandelen (2015: EUR 10,2 miljoen).

LATENTE BELASTINGVORDERINGEN

De post latente belastingvorderingen betreft de waardering van beschikbare verliescompensatie en tijdelijke verschillen tussen de fiscale en commerciële waardering. Van deze vorderingen is EUR 2,2 miljoen (2015: EUR 1,9 miljoen) naar verwachting verrekenbaar binnen één jaar.

Het bedrag aan voorwaartse verliescompensatie, voor zover niet in de balans opgenomen onder de latente belastingvorderingen, bedraagt bruto EUR 12,1 miljoen (2015: EUR 6,2 miljoen).

OVERIGE VORDERINGEN

De overige vorderingen betreffen geactiveerde kosten verband houdend met de afsluiting van een nieuwe financieringsovereenkomst met een looptijd tot juli 2021.

(4) VOORRADEN

	31-12-2016	31-12-2015
Terreinen	8,4	10,4
Grond- en hulpstoffen	68,6	69,0
Gereed product en handelsgoederen	531,3	554,4
	608,3	633,8

Van de voorraden is EUR 0,6 miljoen (2015: EUR 1,6 miljoen) gewaardeerd tegen lagere opbrengstwaarde. De voorziening voor incourantheid bedraagt EUR 6,5 miljoen (2015: EUR 6,6 miljoen). De voorraad terreinen betreft grond die ontwikkeld wordt in het kader van het bedrijventerrein AFC Nieuw Prinsenland bij Dinteloord.

Op de voorraden rust voor EUR 3,8 miljoen (2015: EUR 3,7 miljoen) een pandrecht ten behoeve van de bank.

(5) VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

	31-12-2016	31-12-2015
Vorderingen op handelsdebiteuren	235,8	239,0
Vorderingen op leden	1,0	0,9
Terug te vorderen winstbelasting	2,6	1,4
Overige belastingvorderingen	38,7	21,1
Overige vorderingen en overlopende activa	27,1	28,5
	305,2	290,9

OVERIGE VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

Dit betreft nog te ontvangen bedragen EUR 21,7 miljoen (2015: EUR 24,0 miljoen) en vooruitbetaalde kosten EUR 5,4 miljoen (2015: EUR 4,5 miljoen).

In 2015 was onder de overlopende activa een renteswap opgenomen ter indekking van het renterisico van een vordering met een looptijd korter dan 1 jaar. De reële waarde van deze renteswap was ultimo 2015 -/- EUR 0,1 miljoen.

(6) LIQUIDE MIDDELEN

Een bedrag van EUR 0,7 miljoen (2015: EUR 0,4 miljoen) staat niet ter vrije beschikking.

(7) EIGEN VERMOGEN

Voor een specificatie van het eigen vermogen wordt verwezen naar de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening. Het geconsolideerde overzicht van het totaalresultaat ziet er als volgt uit:

	2016	2015
Nettoresultaat	55,6	45,5
Omrekeningsverschillen buitenlandse deelnemingen	-/- 1,9	4,3
Totaalresultaat van Cosun	53,7	49,8

(8) MINDERHEIDSBELANG DERDEN

	2016	2015
Stand per 1 januari	24,3	26,3
Mutaties:		
- Aandeel in resultaten	0,3	-/- 0,2
- Kapitaalmutaties en wijziging in consolidatie	-/- 0,3	1,1
- Dividend en liquidatie-uitkeringen	-/- 1,7	-/- 3,4
- Koersverschillen en overige mutaties	-/- 0,1	0,5
STAND PER 31 DECEMBER	22,5	24,3

Het minderheidsbelang derden bestaat voornamelijk uit het aandeel van derden in de Sloveense suikerfabriek Tovarna Sladkorja Ormoz dd in liquidatie, de aardappelverwerkende fabriek Gansu Aviko Potato Processing Co. Ltd., Rain Biomasse Wärme GmbH, de handelsonderneming Limako B.V., Agri Bio Source Europe B.V., Martin Amberger Kartoffelverarbeitung Dolli-Werk GmbH & Co. KG en Eemshaven Sugar Terminal CV.

(9) VOORZIENINGEN

	31-12-2016	31-12-2015
Latente belastingverplichtingen	28,9	33,9
Herstructurering en reorganisatie	1,8	4,2
Pensioenen en andere uitgestelde personeelsbeloningen	16,3	21,9
Overige voorzieningen	15,4	17,0
	62,4	77,0

De voorzieningen hebben voor EUR 47,9 miljoen (2015: EUR 49,5 miljoen) een langlopend karakter.

Het verloop van de voorzieningen kan als volgt worden weergegeven:

	LATENTE BELASTING- VERPLICHTINGEN	HERSTRUCTURERING EN REORGANISATIE	PENSIOENEN EN ANDERE UITGESTELDE PERSONEELS- BELONINGEN	OVERIGE VOORZIENINGEN	TOTAAL
Stand per 1 januari 2016	33,9	4,2	21,9	17,0	77,0
Mutaties:					
- Toevoegingen	0,7	1,3	2,6	3,6	8,2
- Onttrekkingen	-/- 5,4	-/- 1,6	-/- 8,0	-/- 4,6	-/- 19,6
- Mutatie ten gunste/laste van het resultaat	-/- 0,3	-/- 2,1	-/- 0,2	-/- 0,6	-/- 3,2
STAND PER 31 DECEMBER 2016	28,9	1,8	16,3	15,4	62,4

LATENTE BELASTINGVERPLICHTINGEN

De voorziening voor latente belastingverplichtingen is een voorziening voor uitgestelde belastingbetalingen die voortvloeien uit tijdelijke verschillen tussen de fiscale en commerciële winstbepaling. De latente belastingverplichtingen hebben voor EUR 21,2 miljoen (2015: EUR 28,3 miljoen) een langlopend karakter.

HERSTRUCTURERING EN REORGANISATIE

De voorziening voor herstructurering en reorganisatie heeft voornamelijk betrekking op de herstructurering bij Aviko.

PENSIOENEN EN ANDERE UITGESTELDE PERSONEELSBELONINGEN

Binnen Cosun zijn diverse pensioenregelingen en andere uitgestelde personeelsbeloningen van toepassing. De regelingen voor levenslang pensioen voor de medewerkers van Cosun Holding, Coöperatie Cosun (waaronder Suiker Unie) en Sensus worden uitgevoerd binnen het ondernemingspensioenfonds Cosun. Per eind 2015 is het Pensioenfonds Aviko geliquideerd en zijn de activa en verplichtingen overgedragen aan het Pensioenfonds PGB. Dit fonds voert met ingang van 2016 de pensioenregelingen uit van de voorheen bij Pensioenfonds Aviko aangesloten ondernemingen.

ONDERNEMINGSPENSIOENFONDS	GESCHATTE DEKKINGSGRAAD PER 31-12-2016	BASIS KENMERK PENSIOENREGELING 31-12-2016
Pensioenfonds Cosun	114,1	Middelloodregeling

Het ondernemingspensioenfonds kent een voorwaardelijke indexatie voor inactieven.

De pensioenregeling is op basis van een vaste premiebijdrage en een middellood met een voorwaardelijke indexatie. Voor de deelnemers van Pensioenfonds Cosun heeft de werkgever een garantie afgegeven tot en met 2023 voor de opbouw en de indexatie van de actieven voor zover deze niet uit de premie kan worden gefinancierd.

Deze garantie betreft maximaal 2% indexatie tot en met 2016 en wordt daarna stapsgewijs afgebouwd tot 1,2% in 2023. Per 1-1-2017 is geen additionele verplichting ten aanzien van de toegezegde indexatie van actieven van toepassing.

Ook wordt een aantal regelingen uitgevoerd binnen een bedrijfstakpensioenfonds of in eigen beheer (jubileum- en overlijdensregelingen) van de betreffende onderneming. Bij de uitvoering van de diverse regelingen worden de reglementen uitgevoerd als omschreven in de arbeidsvoorwaarden en wordt rekening gehouden met de lokale wettelijke kaders.

De voornaamste actuariële veronderstellingen welke gehanteerd worden betreffen:

	2016	2015
Disconteringsvoet	1,5 %	2,0 %
Algemene salaristijgingen	2,0 %	2,0 %

Door pensioenfonds Cosun wordt de prognosetafel AG2016, gecorrigeerd voor inkomensklasse Hoog, gehanteerd als overlevingstafel.

OVERIGE VOORZIENINGEN

De overige voorzieningen zijn gevormd voor risico's ten aanzien van milieu, verplichtingen voor sloop van activa, verplichtingen voor de afvoer van tarragrond en overige risico's voor een bedrag van EUR 15,1 miljoen (2015: EUR 16,4 miljoen). Daarnaast zijn voor contractrisico's, claims en boetes voorzieningen opgenomen voor een bedrag van EUR 0,3 miljoen (2015: EUR 0,6 miljoen).

Als disconteringsvoet voor het contant maken van de toekomstige bedragen is gerekend met 0,5% tot 1,5% afhankelijk van de termijn (2015: 1,5% tot 2% afhankelijk van de termijnen).

(10) LANGLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2016	EFFECTIEVE RENTE	31-12-2015	EFFECTIEVE RENTE
Schulden aan kredietinstellingen	2,0	4,7 %	1,9	4,6 %
Schulden aan institutionele beleggers	31,0	5,3 %	31,0	5,3 %
Schulden aan leden	17,5	2,4 %	14,6	2,5 %
Negatieve goodwill	4,2	-	6,8	-
Leaseverplichtingen	13,1	7,6 %	13,8	7,6 %
	67,8		68,1	

SCHULDEN AAN KREDIETINSTELLINGEN

De langlopende schulden aan kredietinstellingen hebben een resterende looptijd van 1 tot 5 jaar. Geen van de langlopende schulden is variabel rentend.

SCHULDEN AAN INSTITUTIONELE BELEGGERS

De schulden aan institutionele beleggers bestaat volledig uit een bij een Nederlandse financiële partij geplaatste lening met een aflossing in 2018. De lening is in euro en bedraagt EUR 31,0 miljoen (2015: EUR 31,0 miljoen). De financiering is verstrekt op basis van bepaalde, tussen partijen overeengekomen financiële voorwaarden. Aan al deze voorwaarden is voldaan.

SCHULDEN AAN LEDEN

De schulden aan leden betreffen leningen op grond van het in 2015 geïntroduceerde 'ledenfinancieringsprogramma'. Leden van Cosun hebben daarbij de mogelijkheid een deel van de hiervoor in aanmerking komende betalingen in te leggen in een lening die een vast rentepercentage geeft tijdens de looptijd. De leden kunnen kiezen tussen leningen met een looptijd van 2 tot 5 jaar. Deze leningen zijn achtergesteld ten opzichte van andere crediteuren.

NEGATIEVE GOODWILL

De negatieve goodwill, verband houdend met acquisities, valt vrij ten gunste van het resultaat naar rato van de gewogen gemiddelde resterende levensduur van de verworven afschrijfbaar activa.

LEASEVERPLICHTINGEN

Dit betreffen hoofdzakelijk leaseverplichtingen in verband met een distributiecentrum en een grondwaterzuiveringsinstallatie.

(11) KORTLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2016	31-12-2015
Schulden aan kredietinstellingen	11,0	12,5
Schulden met een financieringskarakter	0,3	0,3
Totaal kredietinstellingen en schulden met een financieringskarakter	11,3	12,8
Schulden aan leden	125,3	120,2
Schulden aan leveranciers en handelskredieten	191,4	181,4
Te betalen winstbelasting	7,9	14,3
Te betalen overige belastingen en premies sociale verzekeringen	12,2	8,9
Overige schulden en overlopende passiva	133,6	125,3
Totaal overige schulden en overlopende passiva	470,4	450,1

SCHULDEN AAN KREDIETINSTELLINGEN

In juli 2014 is een vijfjarig financieringsarrangement van EUR 400 miljoen met een bankensyndicaat afgesloten. In 2015 is dit arrangement met 1 jaar verlengd en in 2016 nogmaals met 1 jaar. Ultimo 2015 en 2016 wordt van deze financiering geen gebruik gemaakt.

OVERIGE SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA

De overige schulden en overlopende passiva betreffen nog te betalen productieheffingen, rente, vakantierechten, bonussen en overige nog te betalen kosten.

(12) AFGELEIDE FINANCIËLE INSTRUMENTEN**ALGEMEEN**

Het beleid van Cosun is er op gericht valuta- en renterisico's waar mogelijk, zo volledig mogelijk in te dekken. Het valutarisico uit hoofde van financieringscontracten in vreemde valuta met betrekking tot groepsmaatschappijen wordt afgedekt door middel van valutaswaps. Cosun houdt geen derivaten aan voor handelsdoeleinden en geeft deze ook niet uit.

VALUTARISICO

Het onderstaande overzicht geeft inzicht in de contractvolumes en reële waarde van de uitstaande contracten per 31 december die alle zijn afgesloten met financiële instellingen met een korte termijn rating van minimaal A2 of gelijkwaardig.

	CONTRACT VOLUME 31-12-2016	BOEK- WAARDE 31-12-2016	REËLE WAARDE 31-12-2016	CONTRACT VOLUME 31-12-2015	BOEK- WAARDE 31-12-2015	REËLE WAARDE 31-12-2015
Valutatermijncontracten en valutaswaps:						
US dollar	111,2	-/ 1,0	-/ 2,6	97,9	-/ 1,2	-/ 2,5
Britse pond	82,0	-	-/ 1,1	73,6	0,1	0,6
Poolse zloty	-/ 10,7	-/ 0,2	-/ 0,1	0,6	-	0,1
Australische dollar	13,7	-/ 0,1	-/ 0,4	9,3	-	-/ 0,1
Zweedse kroon	0,4	-	-	1,9	-	-
Canadese dollar	-	-	-	-/ 0,4	-	-
Tsjechische kroon	0,1	-	-	1,7	-	-
Russische roebel	0,8	-/ 0,1	-/ 0,1	0,9	0,1	0,1
TOTAAL	197,5	-/ 1,4	-/ 4,3	185,5	-/ 1,0	-/ 1,8

Het contractvolume is het product van contracten en de koers per balansdatum. De boekwaarde betreft het gedeelte van het contractvolume, waarvan de afgedekte positie heeft geleid tot een financieel actief of financiële verplichting, en wordt gewaardeerd tegen het verschil tussen de koers per balansdatum en ingedekte koers. De reële waarde heeft betrekking op het totale contractvolume.

Evenals vorig jaar hebben de valutatermijncontracten en valutaswaps veelal een looptijd korter dan één jaar. Het contractvolume met een looptijd langer dan één jaar bedraagt EUR 9,0 miljoen (2015: EUR 4,0 miljoen).

PRIJSRISICO

	BOEKWAARDE 31-12-2016	REËLE WAARDE 31-12-2016	BOEKWAARDE 31-12-2015	REËLE WAARDE 31-12-2015
Goederentermijn-contracten	-	2,0	-	-/ 3,4
Beursgenoteerde future contracten	-	1,9	-	-

Evenals vorig jaar hebben de goederentermijn-contracten veelal een looptijd korter dan één jaar. Een deel van deze contracten is per eind 2016 nog niet ingegaan. Voor de afgesloten beursgenoteerde future contracten zijn voor EUR 1,0 miljoen margin calls (bijstort verplichtingen) van toepassing.

KREDIETRISICO

Kredietrisico's lopen uiteen per land en individuele contractpartij en worden beheerst door middel van een beleid van kredietlimieten per tegenpartij. Het tegenpartijrisico met betrekking tot (afgeleide) financiële instrumenten wordt beheerst door contracten af te sluiten met financiële instellingen en tegenpartijen met een rating van minimaal A voor de lange termijn en met een rating van minimaal A2 of gelijkwaardig voor de korte termijn.

RENTERISICO

Ter beheersing van renterisico's wordt de rente op de structurele financieringsbehoefte afgedekt door middel van onderstaande afgeleide financiële instrumenten.

	CONTRACT VOLUME 31-12-2016	BOEKWAARDE 31-12-2016	REËLE WAARDE 31-12-2016	CONTRACT VOLUME 31-12-2015	BOEKWAARDE 31-12-2015	REËLE WAARDE 31-12-2015
Overige rentederivaten	-	-	-	6,0	-/- 0,1	-/- 0,1

Van alle overige rentederivaten in 2015 bedroeg de reële waarde met een looptijd korter dan één jaar -/- EUR 0,1 miljoen.

(13) NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE INFORMATIE**GESTELDE ZEKERHEDEN**

In financieringsovereenkomsten zijn negatieve pledge verklaringen met pari-passu-clausules opgenomen. Door een aantal groepsmaatschappijen zijn zekerheden gesteld aan kredietinstellingen en belastingautoriteiten in de vorm van bezitloos pandrecht op voorraden, machines en bedrijfsinventaris, stille verpanding van vorderingen en hypotheek op een aantal onroerende zaken.

Cosun heeft zich voor de schulden aan institutionele beleggers EUR 31,0 miljoen (2015: EUR 31,0 miljoen) voorwaardelijk garant gesteld tot het bezwaren van goederen.

CLAIMS

Tegen Cosun en/of groepsmaatschappijen zijn diverse claims ingediend die samenhangen met de normale bedrijfsvoering. Hoewel de afloop van deze geschillen niet met zekerheid kan worden voorspeld, wordt aangenomen – mede op grond van ingewonnen juridisch advies – dat het totaal vanuit deze geschillen voortvloeiende verplichtingen niet van materiële betekenis is voor de geconsolideerde financiële positie. Voorzieningen zijn getroffen voor alle claims van derden waarvan toewijzing aannemelijk is en waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten.

GARANTIES

Cosun heeft zich ten opzichte van derden garant gesteld tot een bedrag van EUR 27,8 miljoen (2015: EUR 30,1 miljoen).

MEERJARIGE FINANCIËLE VERPLICHTINGEN

Er zijn langlopende onvoorwaardelijke verplichtingen aangegaan ter zake van huur en operationele leasing. De verplichtingen die hieruit voortvloeien bedragen EUR 20,2 miljoen (2015: EUR 21,6 miljoen). De in het komende jaar vervallende huur- en leaseverplichtingen bedragen EUR 6,3 miljoen (2015: EUR 6,0 miljoen). De na 5 jaar vervallende termijnen bedragen EUR 1,0 miljoen (2015: EUR 2,5 miljoen). De investeringsverplichtingen bedragen EUR 43,4 miljoen (2015: EUR 26,2 miljoen).

(14) NETTO-OMZET

De netto-omzet kan als volgt worden gespecificeerd naar productgroep:

	2016	%	2015	%
Suikeractiviteiten	749,9	37,7	734,0	37,7
Aardappelactiviteiten	814,6	41,0	757,3	38,9
Overige activiteiten	423,0	21,3	456,4	23,4
TOTAAL	1.987,5	100,0	1.947,7	100,0

De netto-omzet naar geografisch gebied is:

	2016	%	2015	%
Nederland	599,6	30,2	613,5	31,5
EU-landen excl. Nederland	1.074,4	54,0	1.022,5	52,5
Overig Europa	37,2	1,9	39,0	2,0
Noord- en Zuid-Amerika	121,4	6,1	129,4	6,7
Rest van de wereld	154,9	7,8	143,3	7,3
TOTAAL	1.987,5	100,0	1.947,7	100,0

(15) OVERIGE BEDRIJFSOPBRENGSTEN

De overige bedrijfsopbrengsten betreffen onder andere de boekwinsten op verkochte activa, ontvangen verzekeringsuitkeringen, subsidies, ontvangen vergoedingen voor diensten aan derden en huuropbrengsten.

(16) HEFFINGEN INZAKE EU-REGELINGEN

De heffingen inzake EU-regelingen betreft de productieheffing in het kader van de suikermarkt ordening.

(17) KOSTEN VAN GROND- EN HULPSTOFFEN

Hieronder zijn opgenomen de kosten van grond- en hulpstoffen, ingekocht gereed product en aan de productie gerelateerde energiekosten. De bieteninkopen van leden betreffen EUR 237,3 miljoen (2015: EUR 230,2 miljoen). Dit is inclusief EUR 70,6 miljoen aan ledentoeslag (2015: EUR 69,3 miljoen).

(18) KOSTEN UITBESTEED WERK EN ANDERE EXTERNE KOSTEN

Onder deze kostensoort worden onder andere huurkosten, researchkosten, reparatie- en onderhoudskosten, indirecte energiekosten, transportkosten, kantoorkosten, verkoopkosten, kosten van verzekeringen en automatiseringskosten verantwoord, voor zover deze kosten in rekening zijn gebracht door derden.

De totale research & development kosten, inclusief eigen personeelskosten, bedragen EUR 18,4 miljoen (2015: EUR 15,3 miljoen).

(19) PERSONEELSKOSTEN

	2016	2015
Lonen en salarissen	188,4	188,8
Sociale lasten	31,9	32,2
Pensioenlasten	22,7	34,0
	243,0	255,0

PERSONEELSBESTAND

Gedurende het boekjaar 2016 bedroeg het gemiddeld aantal werknemers bij Cosun, omgerekend naar volledig dienstverband, 3.896 personen (2015: 3.912 personen). Deze personeelsomvang is als volgt onder te verdelen naar de productgroepen:

	2016	2015
Suikeractiviteiten	836	851
Aardappelactiviteiten	2.101	2.055
Overige activiteiten	959	1.006
TOTAAL	3.896	3.912
Waarvan werkzaam in het buitenland	1.935	1.875

(20) ANDERE WAARDEVERANDERINGEN OP IMMATERIËLE EN MATERIËLE VASTE ACTIVA

In 2016 bedraagt de andere waardevermindering op de immateriële en materiële vaste activa EUR 1,6 miljoen. De waardeverandering in 2015 bedroeg nihil.

(21) FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

Onder de financiële baten en lasten zijn begrepen de interest op rentedragende vorderingen en schulden.

(22) BELASTINGEN RESULTAAT UIT GEWONE BEDRIJFSUITOEFENING

De verantwoorde vennootschapsbelasting in de winst-en-verliesrekening betreft een last van EUR 17,8 miljoen (2015: EUR 7,8 miljoen) bij een resultaat voor belastingen van EUR 73,5 miljoen (2015: EUR 53,1 miljoen). De effectieve belastingdruk bedraagt 24,2% (2015: 14,7%). De afwijking van het toepasselijke lokale belastingtarief kan als volgt worden verklaard:

	2016	%	2015	%
Resultaat voor belastingen	73,5		53,1	
Winstbelasting op basis van het Nederlandse belastingtarief	18,4	25,0	13,3	25,0
Effect van afwijkende / buitenlandse belastingtarieven	-/- 1,3	-/- 1,8	-/- 1,4	-/- 2,6
Niet-aftrekbare bedragen / permanente verschillen	0,1	0,1	-/- 1,0	-/- 1,9
Effect van wijziging in waardering van verliezen, tegoeden of tijdelijke verschillen	1,6	2,2	-/- 1,4	-/- 2,7
Correctie voorgaande jaren	-/- 0,2	-/- 0,2	-/- 1,4	-/- 2,6
Overige	-/- 0,8	-/- 1,1	-/- 0,3	-/- 0,5
TOTALE BELASTINGDRUK	17,8	24,2	7,8	14,7

Het effect van (wijziging in) waardering van verliezen in 2016 komt grotendeels door het niet waarderen van verliezen in buitenlandse entiteiten. In 2015 wordt dit verder ook verklaard door de realisatie van een belastingbate op het liquidatieverlies van L. P. Boots Deutschland GmbH.

De correcties op voorgaande jaren hebben deels betrekking op aanpassingen naar aanleiding van de definitieve aangiftes uit voorgaande jaren. Verder hebben de correcties op voorgaande jaren in 2015 ook betrekking op de uitkomst van de bespreking tussen de Nederlandse en de Amerikaanse fiscus inzake de te hanteren transferpricing systematiek bij een van de activiteiten.

(23) HONORARIA VAN DE ACCOUNTANT

De volgende honoraria van Ernst & Young Accountants LLP zijn ten laste gebracht van de onderneming, haar dochtermaatschappijen en andere maatschappijen die zij consolideert, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a lid 1 en 2 BW.

In 2016 zijn de volgende honoraria ten laste gebracht van de onderneming:

	ERNST & YOUNG ACCOUNTANTS LLP	OVERIG ERNST & YOUNG NETWERK	TOTAAL ERNST & YOUNG
Onderzoek van de jaarrekening	0,3	0,3	0,6
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	0,5	0,5
TOTAAL	0,3	0,8	1,1

In 2015 zijn de volgende honoraria ten laste gebracht van de onderneming:

	ERNST & YOUNG ACCOUNTANTS LLP	OVERIG ERNST & YOUNG NETWERK	TOTAAL ERNST & YOUNG
Onderzoek van de jaarrekening	0,3	0,2	0,5
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	0,3	0,3
TOTAAL	0,3	0,5	0,8

De totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening is gebaseerd op de totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening over het boekjaar waarop de jaarrekening betrekking heeft, ongeacht of de werkzaamheden door de externe accountant en de accountantsorganisatie reeds gedurende dat boekjaar zijn verricht.

(24) KASSTROOMOVERZICHT

De mutaties in het kasstroomoverzicht kunnen grotendeels worden ontleend aan de mutatieoverzichten van de betreffende balansposten. Voor een aantal balansposten volgt hierna de aansluiting tussen de balansmutatie en de mutatie volgens het kasstroomoverzicht:

	WERKKAPITAAL	VOORZIENINGEN	LANGLOPENDE SCHULDEN
Stand per 1 januari 2016	474,6	-/- 77,0	-/- 68,1
Stand per 31 december 2016	443,1	-/- 62,4	-/- 67,8
Balansmutatie	31,5	-/- 14,6	-/- 0,3
Aanpassingen voor:			
- Wijzigingen in winstbelastingposities	7,7	5,0	-
- Vrijval negatieve goodwill	-	-	2,6
- Herrubricering	1,0	-	-
KASSTROOM	40,2	-/- 9,6	2,3

ENKELVOUDIGE BALANS

(na resultaatbestemming; in miljoenen EUR)

	Toelichting	31-12-2016	31-12-2015
ACTIVA			
Vaste activa			
Immateriële vaste activa	(25)	69,4	77,2
Materiële vaste activa	(26)	268,5	258,3
Financiële vaste activa	(27)	430,0	609,0
		<u>767,9</u>	<u>944,5</u>
Vlottende activa			
Voorraden	(28)	310,2	335,0
Vorderingen en overlopende activa	(29)	378,6	199,5
Liquide middelen		80,1	74,4
		<u>768,9</u>	<u>608,9</u>
Totaal activa		<u>1.536,8</u>	<u>1.553,4</u>
PASSIVA			
Eigen vermogen			
Gestort en opgevraagd aandelenkapitaal	(30)	7,0	7,0
Agioreserve		53,4	53,4
Reserve deelnemingen		7,6	5,6
Reserve koersverschillen		3,2	5,0
Overige reserves		1.086,4	1.070,8
		<u>1.157,6</u>	<u>1.141,8</u>
Voorzieningen	(31)	31,7	41,0
Langlopende schulden	(32)	58,1	55,3
Kortlopende schulden	(33)		
Kredietinstellingen en schulden met een financieringskarakter		2,0	0,1
Overige schulden en overlopende passiva		287,4	315,2
		<u>289,4</u>	<u>315,3</u>
Totaal passiva		<u>1.536,8</u>	<u>1.553,4</u>

ENKELVOUDIGE WINST-EN-VERLIESREKENING

(in miljoenen EUR)

OVER HET JAAR	2016	2015
Coöperatief resultaat na belastingen	-/ 5,9	11,0
Resultaat deelnemingen na belastingen	62,3	34,5
NETTORESULTAAT	56,4	45,5
WINSTVERDELING CONFORM DEFINITIES ART. 1 VAN DE UITKERINGSREGELING BIETENLEVERINGEN		
Resultaat deelnemingen onder aftrek van dividend	38,7	14,8
Coöperatief resultaat inclusief dividend deelnemingen	17,7	30,7

TOELICHTING OP DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

(in miljoenen EUR)

ALGEMEEN

Voor zover posten uit de enkelvoudige balans en winst-en-verliesrekening hierna niet nader zijn toegelicht, wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA EN DE RESULTAATBEPALING

De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gelijk aan die voor de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening.

(25) IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

Het verloop van de immateriële vaste activa is als volgt weer te geven:

	GOODWILL	OVERIGE IMMATERIËLE VASTE ACTIVA	TOTAAL
Cumulatieve aanschafwaarde per 1 januari 2016	174,6	6,0	180,6
Cumulatieve afschrijvingen en andere waardeveranderingen per 1 januari 2016	100,6	2,8	103,4
BOEKWAARDE PER 1 JANUARI 2016	74,0	3,2	77,2
Mutaties:			
- Afschrijvingen	-/ 7,6	-/ 0,2	-/ 7,8
BOEKWAARDE PER 31 DECEMBER 2016	66,4	3,0	69,4
Cumulatieve aanschafwaarde per 31 december 2016	174,6	6,0	180,6
Cumulatieve afschrijvingen en andere waardeveranderingen per 31 december 2016	108,2	3,0	111,2

(26) MATERIËLE VASTE ACTIVA

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt weer te geven:

	BEDRIJFS- GEBOUWEN EN TERREINEN	MACHINES EN INSTALLATIES	ANDERE VASTE BEDRIJFS- MIDDELEN	IN UITVOERING EN VOORUIT- BETAALD	NIET AAN DE BEDRIJFS- UITOEFENING DIENSTBAAR	TOTAAL
Cumulatieve aanschafwaarde per 1 januari 2016	142,4	431,6	9,3	10,6	5,1	599,0
Cumulatieve afschrijvingen en waardeveranderingen per 1 januari 2016	71,3	262,2	7,2	-	-	340,7
BOEKWAARDE PER 1 JANUARI 2016	71,1	169,4	2,1	10,6	5,1	258,3
Mutaties:						
- Investerings	1,7	26,5	0,1	21,6	-	49,9
- Desinvesterings	-	-/ 0,1	-	-	-	-/ 0,1
- Afschrijvingen	-/ 1,9	-/ 36,7	-/ 0,7	-/ 0,3	-	-/ 39,6
- Overboeking	-	3,2	-	-/ 3,2	-	-
BOEKWAARDE PER 31 DECEMBER 2016	70,9	162,3	1,5	28,7	5,1	268,5
Cumulatieve aanschafwaarde per 31 december 2016	144,1	458,7	9,1	28,7	5,1	645,7
Cumulatieve afschrijvingen en waardeveranderingen per 31 december 2016	73,2	296,4	7,6	-	-	377,2

(27) FINANCIËLE VASTE ACTIVA

	31-12-2016	31-12-2015
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	275,4	267,8
Vorderingen op groepsmaatschappijen	142,7	329,7
Vorderingen op leden	10,8	10,2
Latente belastingvorderingen	0,1	0,1
Overige vorderingen	1,0	1,2
	430,0	609,0

Het verloop van de financiële vaste activa is als volgt weer te geven:

	DEELNEMINGEN IN GROEPSMAAT- SCHAPPIJEN	VORDERINGEN OP GROEPSMAAT- SCHAPPIJEN	VORDERINGEN OP LEDEN	LATENTE BELASTING- VORDERINGEN	OVERIGE VORDERINGEN	TOTAAL
Stand per 1 januari 2016	267,8	329,7	10,2	0,1	1,2	609,0
Mutaties:						
- Aandeel in resultaat deelnemingen	62,3	-	-	-	-	62,3
- Toevoegingen en verstrekkingen	-	64,0	1,5	-	-	65,5
- Aflossingen en onttrekkingen	-/- 27,5	-/- 25,7	-/- 0,5	-	-	-/- 53,7
- Dividend	-/- 23,6	-	-	-	-	-/- 23,6
- Koersverschillen	-/- 1,7	-/- 0,3	-	-	-	-/- 2,0
- Overige mutaties	-/- 1,9	-	-	-	-	-/- 1,9
- Mutaties ten gunste/laste van het resultaat	-	-	0,5	-	-/- 0,2	0,3
- Reclassificatie naar kortlopend	-	-/- 225,0	-/- 0,9	-	-	-/- 225,9
BOEKWAARDE PER 31 DECEMBER 2016	275,4	142,7	10,8	0,1	1,0	430,0

DEELNEMINGEN IN GROEPSMAATSCHAPPIJEN

Suiker Unie GmbH & Co. KG is een deelneming van en is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Coöperatie Koninklijke Cosun U.A. per 31 december 2016. Suiker Unie GmbH & Co. Kg maken bij het opstellen van de jaarrekening gebruik van de vrijstelling conform artikel 264b HGB.

De aflossingen en onttrekkingen hebben betrekking op een agio uitkering van deelneming Cosun Holding BV aan de Coöperatie. Overige mutaties betreffen voornamelijk eliminaties van ongerealiseerde resultaten uit down-stream verkopen.

VORDERINGEN OP GROEPSMAATSCHAPPIJEN

Dit betreft met name de langlopende lening aan Aviko Holding B.V. (EUR 25 miljoen), Aviko B.V. (EUR 40 miljoen), Sensus B.V. (EUR 10 miljoen), SVZ International B.V. (EUR 15 miljoen) en Duynie Holding B.V. (EUR 15 miljoen).

VORDERINGEN OP LEDEN

De niet rentedragende vorderingen op leden (EUR 10,8 miljoen) betreft de contante waarde van het lange termijn deel van de nog te storten bedragen op uitgegeven aandelen (2015: EUR 10,2 miljoen).

OVERIGE VORDERINGEN

Dit betreft geactiveerde kosten verband houdend met de afsluiting van een nieuwe financieringsovereenkomst met een looptijd tot juli 2021.

(28) VOORRADEN

	31-12-2016	31-12-2015
Terreinen	8,4	10,4
Grond- en hulpstoffen	7,9	7,3
Gereed product en handelsgoederen	293,9	317,3
	310,2	335,0

De voorraad terreinen betreft grond die ontwikkeld wordt in het kader van het bedrijventerrein AFC Nieuw Prinsenland bij Dinteloord. Bij de waardering van de voorraden is rekening gehouden met incourantheid. De voorziening hiervoor bedraagt EUR 1,5 miljoen (2015: EUR 1,5 miljoen).

(29) VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

	31-12-2016	31-12-2015
Vorderingen op handelsdebiteuren	62,7	63,6
Vorderingen op groepsmaatschappijen	289,0	115,5
Korte termijn deel van nog te storten op uitgegeven aandelen	1,0	0,9
Overige belastingvorderingen	16,2	6,0
Overige vorderingen en overlopende activa	9,7	13,5
	378,6	199,5

VORDERINGEN OP GROEPSMAATSCHAPPIJEN

Dit betreft met name de lening aan Cosun Holding B.V. (EUR 225 miljoen).

(30) EIGEN VERMOGEN

GESTORT EN OPGEVRAAGD AANDELENKAPITAAL EN AGIO

	GESTORT EN OPGEVRAAGD AANDELEN KAPITAAL	AGIO RESERVE	TOTAAL 2016	TOTAAL 2015
Stand per 1 januari	7,0	53,4	60,4	60,6
Mutaties:				
- Uitgegeven aandelen	1,8	1,2	3,0	7,0
- Ingenomen aandelen	-/- 1,8	-/- 1,2	-/- 3,0	-/- 7,2
STAND PER 31 DECEMBER	7,0	53,4	60,4	60,4

Het totaal aantal uitgegeven aandelen is 154.637 (2015: 154.856), de nominale waarde bedraagt EUR 45,40 per stuk. In 2016 zijn 8.469 aandelen geplaatst en zijn 8.688 aandelen ingenomen en ingetrokken. Op grond van RJ 620 is in de geconsolideerde jaarrekening EUR 1,2 miljoen (2015: EUR 1,2 miljoen) geclassificeerd als vreemd vermogen. De agio reserve wordt fiscaal volledig als gestort aangemerkt.

WETTELIJKE RESERVES, OVERIGE RESERVES EN RESULTAAT

	RESERVE DEELNEMINGEN	RESERVE KOERSVERSCHILLEN	OVERIGE RESERVES	TOTAAL 2016	TOTAAL 2015
Stand per 1 januari	5,6	5,0	1.070,8	1.081,4	1.171,1
Mutaties:					
- Resultaatbestemming	-	-	56,4	56,4	45,5
- Uitgekeerd aan leden	-	-	-/- 38,7	-/- 38,7	-/- 139,5
- Koersverschillen	-	-/- 1,8	-	-/- 1,8	4,3
- Overboeking	2,0	-	-/- 2,0	-	-
- Overige	-	-	-/- 0,1	-/- 0,1	-
STAND PER 31 DECEMBER	7,6	3,2	1.086,4	1.097,2	1.081,4

Het nettoresultaat 2016 ad EUR 56,4 miljoen is toegevoegd aan de overige reserves.

RESERVE DEELNEMINGEN

De reserve deelnemingen betreft dat deel van de eigen vermogen mutaties waar vanaf het moment van consolideren niet vrijelijk over beschikt kan worden.

OVERIGE RESERVES

Op grond van artikel 46 van de statuten vinden uitkeringen plaats aan leden en contractanten. Deze uitkeringen zijn met ingang van januari 2000 in overeenstemming met het reglement Uitkeringsregeling Bietenleveringen (UB), daarvoor was de bedrijfsbeëindigingsuitkering (BBU) van kracht. De hoogte van de uitkering is afhankelijk van het gemiddeld geleverd aantal tonnen suikerbieten, het gemiddeld coöperatief resultaat inclusief dividend deelnemingen per ton suikerbiet van de drie voorafgaande boekjaren en een factor per campagne. Uitkering vindt plaats ten laste van de overige reserves.

Tot 2017 zullen ook uitkeringen worden gedaan uit hoofde van de BBU, waarvan de hoogte afhankelijk is van het aantal aandelen, het aantal boekjaren dat de aandelen in bezit van de leden zijn geweest en het gemiddeld coöperatief resultaat inclusief dividend deelnemingen per aandeel van de drie voorafgaande boekjaren. De uitkering vindt plaats op het moment van bedrijfsbeëindiging, respectievelijk na een leveringsperiode van 30 opeenvolgende campagnes, op het moment dat het lid gebruik maakt van de UB, of uiterlijk in 2017.

In 2016 heeft een deel van de voormalige CSM Suiker-telers aanspraak gedaan op uitkering in het kader van de UB, omdat 10 opeenvolgende campagnes is geleverd. De bruto uitkering in 2016 op basis van het gerealiseerde coöperatief resultaat inclusief dividend deelnemingen over de periode 2013-2015 bedroeg EUR 51,5 miljoen (netto circa EUR 38,6 miljoen ten laste van de overige reserves).

Indien alle leden per 31 december 2016 uit hoofde van bedrijfsbeëindiging aanspraak zouden kunnen maken op UB en BBU dan zou EUR 43,9 miljoen uitgekeerd moeten worden (2015: EUR 89,8 miljoen).

VERSCHIL EIGEN VERMOGEN GECONSOLIDEERDE EN ENKELVOUDIGE JAARREKENING

Op grond van de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 620 dient in de geconsolideerde jaarrekening het direct door leden opeisbare deel (2%) van het gestort aandelenkapitaal als vreemd vermogen te worden geclassificeerd. Tevens is de eliminatie van intercompany profit op downstream sales gecorrigeerd voor het deelnemingsbelang van derden. Dientengevolge ontstaat een verschil in het eigen vermogen tussen de geconsolideerde en enkelvoudige jaarrekening.

	31-12-2016	31-12-2015
Eigen vermogen geconsolideerde jaarrekening	1.155,6	1.140,6
Effect RJ 620	1,2	1,2
Correctie eliminatie downstream sales	0,8	-
EIGEN VERMOGEN ENKELVOUDIGE JAARREKENING	1.157,6	1.141,8

(31) VOORZIENINGEN

	31-12-2016	31-12-2015
Latente belastingverplichtingen	15,8	19,6
Herstructurering en reorganisatie	-	0,1
Pensioenen en andere uitgestelde personeelsbeloningen	10,4	14,6
Overige voorzieningen	5,5	6,7
	31,7	41,0

De voorzieningen hebben voor circa EUR 21,5 miljoen (2015: EUR 25,9 miljoen) een langlopend karakter.

Het verloop van de voorzieningen kan als volgt worden weergegeven:

	LATENTE BELASTING- VERPLICHTINGEN	HERSTRUCTURERING EN REORGANISATIE	PENSIOENEN EN OVERIGE UITGESTELDE PERSONEELS- BELONINGEN	OVERIGE VOORZIENINGEN	TOTAAL
Stand per 1 januari 2016	19,6	0,1	14,6	6,7	41,0
Mutaties:					
- Toevoegingen ten laste van het resultaat	0,6	-	1,9	2,9	5,4
- Onttrekkingen	-/- 4,4	-/- 0,1	-/- 6,1	-/- 4,1	-/- 14,7
STAND PER 31 DECEMBER 2016	15,8	-	10,4	5,5	31,7

LATENTE BELASTINGVERPLICHTINGEN

De voorziening voor latente belastingverplichtingen is een voorziening voor uitgestelde belastingbetalingen die voortvloeien uit tijdelijke verschillen tussen de fiscale en commerciële winstbepaling. De latente belastingverplichtingen hebben voor EUR 9,2 miljoen (2015: EUR 15,2 miljoen) een langlopend karakter.

(32) LANGLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2016	EFFECTIEVE RENTE	31-12-2015	EFFECTIEVE RENTE
Schulden aan institutionele beleggers	31,0	5,3%	31,0	5,3 %
Leaseverplichtingen	9,6	8,4%	9,7	8,4 %
Schulden aan leden	17,5	2,5%	14,6	2,5 %
TOTAAL LANGLOPENDE SCHULDEN	58,1		55,3	

De schulden aan leden betreft het ledenfinancieringsprogramma dat Cosun in 2015 heeft geïntroduceerd. De inleg door leden is rentedragend, kent een vaste looptijd van 2-5 jaar en is achtergesteld bij de overige crediteuren.

(33) KORTLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2016	31-12-2015
Schulden met een financieringskarakter	2,0	0,1
Schulden aan groepsmaatschappijen	60,9	84,3
Schulden aan leden	125,3	120,2
Schulden aan leveranciers en handelskredieten	45,0	41,4
Te betalen winstbelasting	1,1	10,8
Te betalen overige belastingen en premies sociale verzekeringen	2,3	2,0
Overige schulden en overlopende passiva	52,8	56,5
TOTAAL OVERIGE SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA	287,4	315,2

(34) NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE INFORMATIE**Hoofdelijke aansprakelijkheid en garanties**

De coöperatie heeft zich ten opzichte van derden garant gesteld tot een bedrag van EUR 28,2 miljoen (2015: EUR 31,5 miljoen).

Meerjarige financiële verplichtingen

Er zijn langlopende onvoorwaardelijke verplichtingen aangegaan ter zake van huur en operationele leasing. De verplichtingen die hieruit voortvloeien bedragen EUR 3,5 miljoen (2015: EUR 4,3 miljoen). De in het komende jaar vervallende huur- en leaseverplichtingen bedragen EUR 1,2 miljoen (2015: EUR 1,3 miljoen). De na 5 jaar vervallende termijnen zijn nihil (2015: nihil). De investeringsverplichtingen bedragen EUR 12,7 miljoen (2015: EUR 22,8 miljoen).

(35) HONORARIA VAN DE ACCOUNTANT

De volgende honoraria van Ernst & Young Accountants LLP zijn ten laste gebracht van de onderneming, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a lid 1 en 2 BW.

In 2016 zijn de volgende honoraria ten laste gebracht van de onderneming:

	ERNST & YOUNG ACCOUNTANTS LLP	OVERIG ERNST & YOUNG NETWORK	TOTAAL ERNST & YOUNG
Onderzoek van de jaarrekening	0,1	-	0,1
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	0,2	0,2
TOTAAL	0,1	0,2	0,3

In 2015 zijn de volgende honoraria ten laste gebracht van de onderneming:

	ERNST & YOUNG ACCOUNTANTS LLP	OVERIG ERNST & YOUNG NETWORK	TOTAAL ERNST & YOUNG
Onderzoek van de jaarrekening	0,1	-	0,1
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-	-
TOTAAL	0,1	-	0,1

(36) OVERIGE INFORMATIE

Aan bezoldigingen met inbegrip van pensioenlasten als bedoeld in artikel 2:383, lid 1, BW, is in het boekjaar aan leden van de raad van beheer een bedrag van EUR 0,6 miljoen (2015: EUR 0,6 miljoen) en aan leden van de raad van toezicht een bedrag van EUR 0,1 miljoen (2015: EUR 0,1 miljoen) ten laste van het resultaat geboekt.

Raad van beheer

D.H. de Lugt
Ir. J.M. Klompe
Mr. A.W. Bos
Ing. A.J.B.P. Bossers
Drs. B.R. van Doesburgh
Mw. G. Prins
Ir. J.A. Smid
J.H.D. Voncken
Drs. S. Wijkstra

Raad van toezicht

Ir. J. Bartelds
Ing. J.L. van Driel
Ing. W.A. Blijdorp
(per 08-02-2017) Ir. H. Huistra
Ing. E.H.W.J.E. Michiels
Mw. Drs. J.P. Rijdsdijk

Breda, 16 maart 2017

OVERIGE GEGEVENS

STATUTAIRE BEPALING RESULTAATBESTEMMING

De bestemming van de winst is in de statuten als volgt geregeld (art. 42 lid 1 en 2): van de winst der coöperatie zal een door de raad van beheer te bepalen gedeelte worden gereserveerd. Het na inachtneming van het voorgaande resterende zal, tenzij de ledenraad op voorstel van de raad van beheer anders bepaalt, onder hen, die aan het einde van het desbetreffende boekjaar A-lid dan wel B-lid waren of in of met het einde van dat boekjaar hebben opgehouden A-lid respectievelijk B-lid te zijn, worden verdeeld indien het B-leden betreft met inachtneming van de overeenkomst van deelname en op aanwijzing van het betrokken C-lid naar gelang van de door hen in dat boekjaar jegens de coöperatie verrichte prestaties en in overeenstemming met de betalingsmethode, neergelegd in het bietenreglement.

VOORSTEL TOT RESULTAATBESTEMMING

Het nettoresultaat over het jaar 2015 (EUR 45,5 miljoen) is overeenkomstig het besluit van de raad van beheer d.d. 16 maart 2016 toegevoegd aan de overige reserves.

De raad van beheer is voornemens te besluiten dat EUR 56,4 miljoen, toegevoegd zal worden aan de overige reserves.

Het vorenstaande is reeds verwerkt in de jaarrekening 2016 van de coöperatie.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de leden, de raad van toezicht, de raad van beheer en de directie van Coöperatie Koninklijke Cosun U.A.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Coöperatie Koninklijke Cosun U.A. te Breda gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Coöperatie Koninklijke Cosun U.A. op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2016;
- de geconsolideerde en enkelvoudige winst-en-verliesrekening over 2016;
- het geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2016;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Coöperatie Koninklijke Cosun U.A. zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

MATERIALITEIT

Materialiteit	€ 16.000.000
Toegepaste benchmark	2% van brutomarge
Nadere toelichting	Gezien het coöperatieve karakter van de entiteit vinden wij de brutomarge genormaliseerd voor de ledentoeslag een belangrijkere graadmeter dan het resultaat voor belastingen. De hoogte van de brutomarge geeft een goed beeld van de omvang van de activiteiten.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

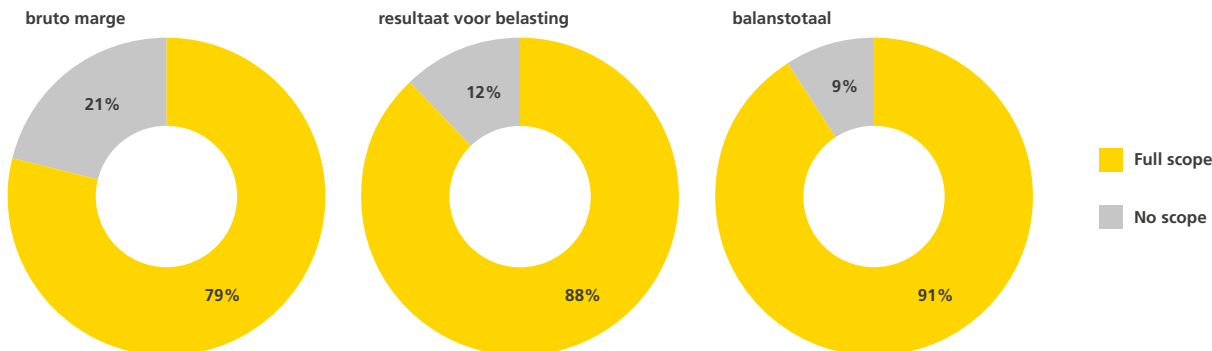
Wij zijn met de raad van toezicht overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 800.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

REIKWIJDTE VAN DE GROEPSCONTROLE

Coöperatie Koninklijke Cosun U.A. staat aan het hoofd van een groep van entiteiten. De financiële informatie van deze groep is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Coöperatie Koninklijke Cosun U.A.

Onze groepscontrole heeft zich met name gericht op de groepsonderdelen die qua omvang het meest bijdragen aan de brutomarge, resultaat voor belastingen en/of balanstotaal. Bij alle groepsonderdelen hebben wij zelf controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij hebben geen gebruikgemaakt van andere accountants bij de controle van de groepsonderdelen.

In totaal vertegenwoordigen bovengenoemde werkzaamheden 79% van de brutomarge, 88% van het resultaat voor belastingen en 91% van de totale activa van de groep.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij (groeps)onderdelen, gecombineerd met aanvullende werkzaamheden op groepsniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de groep verkregen om een oordeel te geven over de geconsolideerde jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de Raad van Toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Risico	Onze controleaanpak
<p>Waardering voorraad gereed product</p> <p>De omvang van de voorraad gereed product ten opzichte van de totale balanswaarde is zodanig dat de controle van de voorraad gereed product een belangrijk onderdeel is van onze controleaanpak.</p> <p>Voorraad gereed product wordt gewaardeerd tegen vervaardigingsprijs, waarin worden opgenomen de aanschafkosten van gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend. De toerekening van de overige kosten is complexe materie die met aannames en schattingen is omgeven.</p>	<p>Bij de controle van de waardering voorraad gereed product hebben wij de inschattingen die tijdens de afsluiting van het voorgaande boekjaar zijn gemaakt afgezet tegen de werkelijke kosten in dit boekjaar. Tevens hebben wij per toegerekende overige kostenpost gecontroleerd of deze rechtstreeks aan de vervaardiging mogen worden toegerekend en per toegerekende kostenpost de parameters die zijn gehanteerd individueel gecontroleerd.</p>
<p>Verlieslatende contractposities</p> <p>Als gevolg van de prijsvolatiliteit in de agrarische grondstofmarkten contracteert Royal Cosun voorafgaand aan de oogst een groot deel van de grondstoffen. In geval van misoogsten of andere omstandigheden op de wereldvoedselmarkt kunnen grondstofprijzen zeer volatiel zijn, met name rondom belangrijke oogstmomenten. Hierdoor kan sprake zijn van verlieslatende posities wanneer verkopen reeds zijn vastgelegd waarvoor geen voorraden beschikbaar zijn dan wel inkopen op termijn zijn afgesloten.</p> <p>Daarnaast kan sprake zijn van te hoog gewaardeerde voorraden indien de toekomstig verwachte verkoopprijs lager is dan de voorraadwaardering per balansdatum.</p>	<p>Wij hebben per jaareinde de prijzen van de openstaande verkoop contractposities afgezet tegen de waardering van de aanwezige voorraden en de prijzen van de inkoopcontracten op termijn. Daarnaast hebben wij de vrije voorraden op balansdatum afgezet tegen de actuele marktprijzen.</p>

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- over Cosun;
- kengetallen;
- coöperatie;
- verslag;
- Cosun in bedrijf;
- Beheersaspecten en
- overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De Raad van Beheer is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

VERKLARING BETREFFENDE OVERIGE DOOR WET- OF REGELGEVING GESTELDE VEREISTEN

Benoeming

Wij zijn door de Ledenraad op 29 mei 2013 benoemd als accountant van Coöperatie Koninklijke Cosun U.A. vanaf de controle van het boekjaar 2013 en zijn sinds die datum tot op heden de externe accountant.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van de Raad van Beheer en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

De Raad van Beheer van de coöperatie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is de Raad van Beheer verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Raad van Beheer noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de Raad van Beheer afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de Raad van Beheer de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de Raad van Beheer het voornemen heeft om de coöperatie te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De Raad van Beheer moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de coöperatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de Raad van Beheer en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de Raad van Beheer gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de Raad van Toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de Raad van Toezicht over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de Raad van Toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Naaldwijk, 16 maart 2017

Ernst & Young Accountants LLP
drs. M.A.M. Kester RA

